

MÜCEMMİ' b. CÂRIYE

kısa bir süre önce birkaç süre dışında Kur'an'ın tamamını bir araya toplamış ve bir nüsha meydana getirmişti. Hz. Peygamber'den sonraki dönemlerde daha çok Kur'an eğitim ve öğretimiyle meşgul oldu. Hz. Ömer'in hilâfeti yıllarında Kubalılar mes-cidlerinde imam olmasını istediklerinde Mescid-i Dirâr'da imamlık yapması yüzünden halife önce müsaade etmediyse de daha sonra izin verdi. Mücemmi'in Hz. Ömer tarafından Kur'an öğretmek için Küfe'ye gönderildiği ve orada Abdullah b. Mes-'ûd'un kendisinden ders aldığı rivayet edilmektedir. Mücemmi' 60 (680) yılı civarında Medine'de vefat etti. Hz. Peygamber'den on hadis rivayet eden Mücemmi'den oğlu Ya'kûb b. Mücemmi', kardeşinin oğlu Abdurrahman b. Yezîd b. Cârîye, İkrime b. Seleme b. Rebîa ve Ebû't-Tufeyl Âmir b. Vâsile nakilde bulunmuştur. Rivayetleri Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce'nin *es-Sünen*'lerinde yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 420; IV, 226; Tirmizî, "Siyer", 6, "Fiten", 62; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 144, "İmâre", 24; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 33; Vâkidî, *el-Megâzi*, I, 617-618; II, 657, 1046, 1047, 1058; İbn Hişâm, *es-Sire*, IV, 174; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 355; Belâzûrî, *Ensâb*, s. 276; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1363; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V, 66-67; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), V, 776-777; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, X, 47.

MEHMET EFENDİOĞLU

MÜCERREBÂT

(المجربَات)

Tecrübeye dayanan,
tekrar edilen deneyler sonunda
verilen hüküm anlamında
mantık terimi
(bk. ZARÛRIYYÂT).

MÜCERRED

(المجرد)

Bekâr yaşamayı tercih eden
sâlik anlamında
tasavvuf ve tarikat terimi.

Sözlükte "bir şeyin kabuklarını soyarak onun özüne ulaşmak" mânasındaki **tecrîd** kelimesi, tasavvufta "sâlikin dünya ve âhîret nimetlerini bir yana bırakıp Allah'a yönelmesi ve sadece O'na gönül vermesi" anlamında kullanılmıştır (Kelâbâzî, s. 111; Herevî, s. 249; Şehâbeddin es-Sühreverdî, s. 526). Hz. Mûsâ'ya, "Nalınlarını çıkar" (Tâhâ 20/12) şeklindeki ilâhî hitabı sûfiler,

"Kendini dünya ve âhîretten tecrid edip sadece bana bağlan" diye yorumlamışlardır (Ankaravî, s. 272). Bu anlamda **mücerred**, "dünya ve âhîret kaygısını bir yana bırakıp Allah'a gönül veren ve sadece O'na bağlanan derviş" demektir. Sûfiler sâlikin gönülünde Allah'tan başka bir şeye yer vermesine tecrid, Allah'a gönül verdiği için kendinden geçip tek (ferd) olan Allah'tan başka hiçbir şeyi düşünmemesine de tefrîd adını vermişlerdir. Bu bağlamda tecrid ve tefrîd birbirini tamamlamaktadır.

Tasavvuf yoluna giren bir kişinin Allah'a tam mânasıyla yönelmesi, O'ndan başka her şeyden kendisini tecrid etmesi, bazı zâhid ve mutasavvıflarda evlenmemek ve evlât sahibi olmamak gerektiği kanaatini meydana getirmiştir. Bu kanaati taşıyanlar evlenmeyi tecride engel olarak görmüşlerdir (bk. A'ZEB). Sekiz ünlü zâhiden biri olan Âmir b. Abdullah'ın et yememe-yi ve evlenmemeyi zühdün gereği gördüğü, ilk sûfilerden Bişr el-Hâfî'nin de bekâr yaşamayı tercih ettiği kaydedilmektedir. Ancak bu anlayış sûfliğin bir ilkesi olarak görülmemiştir. Bekârlığı dinle ilgilendiren evlenmeyen Âmir eleştirilmiş, hatta Şam'a sürülmüştür. Bişr el-Hâfî, bekâr yaşadığı halde evli olan Ahmed b. Hanbel'in kendisinden üstün olduğu kanaatindeydi (Gazzâlî, II, 24). Bu anlayış fütüvvet ehli ve ahîler arasında da görülür. Sühreverdî, 'Avârîfî'l-ma'arîf isimli eserinde tasavvufila ilgili bu meseleyi "müteehhil" ve "mücerred" başlıkları altında incelemiştir.

Bekâr yaşama (mücerretlik) sadece sûfilere has bir uygulama değildir. Nitekim Takyyüddin İbn Teymiyye gibi bazı âlimler evli olmanın faziletine inanmalarına rağmen bekâr yaşamayı tercih etmişlerdir. Abdülfettâh Ebû Gudde, *el-'Ulemâ'ü'l-'uzzâb* adlı eserinde İbn Cerîr et-Taberî, Zemaşerî, Nevevî ve İbn Teymiyye gibi hiç evlenmemiş yirmi âlimin hayatını anlatır. Fârâbî ve Ebû Bekir er-Râzî de bekâr yaşamış ünlü filozoflardır.

Bekârlık, Balım Sultan tarafından örgütlenen Bektaşîlik'te önemli bir makam haline gelmiştir. Bektaşîliğin Çelebiler kolu Hacı Bektaş-ı Velî'nin evli ve çocuk sahibi olduğu, Babalar kolu onun evlenmediği, ancak yol evlâtları bulunduğu görüşündedir. İkrar veren bekâr tâlip evlenmeyeceğine dair söz verirse mücerred olur. Mücerred olan dervişin sözünde durmayıp evlenmesi hoş karşılanmaz. Ahmed Rifat, mücerred âyininin sadece Hacibektaş'taki pîrevinde bulunan Balım Sultan Türbesi'nde icra edildiğini, ancak daha önceleri İstanbul'daki Şahkulu Dergâhı'nda, Dime-toka'da ve Kerbelâ'da da uygulandığını söyler. Balım Sultan'dan itibaren Hacı Bektaş-ı Velî Dergâhı'nda mücerred babası unvanıyla bir zatın bulunması gelenek olmuştur. Tâlibin sağ kulağı delinip bir mengüş (küpe) takılır, bu sırada mengüş tercümanı okunur: "Bismi Şah. Gezme âlemde yürü olma serseri / Cân ü dilden ol muhibb-i Haydarî / Güş mengüş eyleyip gulâm ol erenler şâhına / Ol Aliyyü'l-Murtazâ'nın Kanberî'nin kanberi / Ber-cemâl-i Muham-

Mücerredü
Ma'kâlat'ın
ilk iki sayfası
(Köprülü Ktp.,
nr. 856)

med Kemâl-i Şah Hüseyin ü Alf Allah illallah. Hû dost!" Rivayete göre Balım Sultan zamanında dervişlerden birini dışarıda telef etmişler. Kasaba halkı bu duruma çok üzülen Balım Sultan'dan dervişlerin üzerinde Bektaşî olduğunu belirten bir âlâmet konulmasını rica etmiş, bunun üzerine kırk dervişin kulakları delinerek mengüş takılmıştır (Ahmed Rifat, s. 186). Mengüş demir, pirinç, gümüş veya Necef taşından çeşitli şekillerde yapılırdı. Ömür boyu bekâr yaşayan mücerredler dergâhlar da ve zâviyelerde inzivaya çekilir, bazan arzuları üzerine seyahat etmelerine izin verilir, bazan da kusurlarından dolayı uzun bir yolculuğa mecbur edilerek cezalandırılırdı.

Bektaşîler'e göre evlenmemek zâhirde mücerredliktir, gerçek mücerred zâhiren ve bâtinen tecrid üzere olmalıdır. O ilim ve irfan sahibidir, kendini her şeyden temizler, arındırır; nûr-ı Hak olur. Bedeni ateşe girse yanmaz, katletseler elem duymaz, helâk olsa gam yemez. Cenâb-ı Hakk'ın celâl ve cemal tecellilerini aynı şekilde gönül rahatlığıyla karşılar. Halka muhtaç olmaz. Mücerredlik, bu hükümleri yerine getirdikten sonra "dünya sevgisinden geçip Allah'a gönül vermek, şeriat, tarikat, mârifet, hakikat sırlarını bilip Hz. Muhammed ve ashâbının itikadî üzere olmak" diye tanımlanmış, dünya zevklerini dâlanların boş yere mücerred olup günaha girmemeleri özellikle vurgulanmıştır (a.g.e., s. 184-192).

Bektaşîlik'te en üst mertebede bulunan dedebaba Hacı Bektaş-ı Velî Dergâhı'ndaki mücerredler arasından seçilir. Diğer dergâhlara şeyh tayin edilirken bunlar tercih edilir. Ancak mücerred olmayanlar içinde daha uygun biri varsa o da dedebaba seçilebilir. Dedebabanın mücerred olması kuralına bugün Arnavutluk Tiran'daki Bektaşî Dergâhı'nda titizlikle uyulmaktadır. Türkiye'de dedebaba olarak kabul edilen Bedri Noyan bu kurala uymayıp evlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s. 111; Herevî, *Menâzil*, s. 249; Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmî'd-din*, Kahire 1939, II, 24; Şehâbeddin es-Sühreverdî, *'Avârifü'l-ma'ârif*, Beyrut 1965, s. 526; İbrâhim b. Müsâ eş-Şâtîbî, *el-İ'tişâm* (nşr. M. Reşid Rızâ), Kahire, ts. (el-Mektebetü't-ticâriyyetü'l-kübrâ), I, 328-332; Ankaravî, *Minhâcü'l-fukarâ*, Bulak 1256/1840, s. 272; Ahmed Rifat, *Mir'âtü'l-makâsîd*, İstanbul 1309, s. 183-192; Ahmed Rifkî, *Bektaşî Sırrı*, İstanbul 1325, II, 13, 16, 25; Besim Atalay, *Bektaşîlik ve Edebiyat*, İstanbul 1921, s. 23; Enver Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul 1964, s. 320-321; Abdülbaki Gölpınarlı, *Tasavvufun Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977, s. 227, 240; Abdülfettâh Ebû Gudde, *el-'Ulemâ'ü'l-'uzzâb ellezîne âşerü'l-*

ilme 'ale'z-zevâc, Beyrut 1983; Seyyid Sâdık-ı Güherî'n, *Şerh-i İştihâhât-ı Taşavvuf*, Tahran 1368, III, 9-20; J. K. Birge, *Bektaşîlik Tarihi* (trc. Reha Çamuroğlu), İstanbul 1991, s. 184; Bedri Noyan, *Bektaşîlik Alevîlik Nedir*, İstanbul 1995, s. 130.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

MÜCERREDÂT

(المجردات)

Mekânda yer kaplamayan, görülemeyen, soyut varlıklar, algılanamayan şeyleri gösteren kavramlar için kullanılan felsefe ve mantık terimi

(bk. MUFÂRİKÂT).

MÜCERREDÜ MAKÂLÂT

(مجرد مقالات)

İbn Fûrek'in (ö. 406/1015)

Eş'arî'nin kelâma dair görüşlerine yer verdiği eseri.

Tam adı *Mücerredü Makâlâtî's-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*'dir. Müellif, mukaddimede Eş'arî'nin kelâmî görüşlerinin esaslarını ve delillerini eserlerinden derlediğini, kitaplarında bulunan ifadeleri aynen aldığını, bulamadığı konularda ise onun yöntemini uygulayarak kendisine ait bazı görüşleri kaydettiğini belirtir. Eş'arî'nin değişik kitaplarında yer alan aynı konudaki farklı görüşlerinden hangisinin tercih edilmesi gerektiğine de işaret ettiğini bildirir. İbn Fûrek eserini, Muhammed b. Mutarrif el-Esterâbâdî adlı bir kişinin Eş'arî'nin görüşlerini bir araya toplaması ve ona ait olanlarla olmayanları birbirine karıştırmaması üzerine kaleme aldığını söyler. Kendisinin Eş'arî'ye nisbet ettiği görüşlerin ashâb-ı hadîs grubuna mensup kelâmcıların (nüzâzâr) ittifağ ettiği hususlar olduğunu, bu kelâmcıların ihtilâf ettiği görüşleri ise başka bir kitapta inceleyeceğini bildirir.

Mücerredü Makâlât, Sünnî kelâm eserlerinin planından farklı bir şekilde tertip edilmiştir. Kitapta altmış altı fasıl mevcut olup bunların sekiz bölüm halinde tanıtılması mümkündür. Dokuz fasıldan oluşan birinci bölümde bilgi bahsine yer verilmiştir. Burada bilginin tanımının yanı sıra nitelikleri, bilginin kaynakları olarak duyular, haber ve nazar, Muhammed b. Mutarrif el-Esterâbâdî'nin bu konuda Eş'arî'ye nisbet ettiği görüşlerin ona aidiyetinin tartışılması, bilginin kaynakları hakkında müslümanlar arasında ihtilâflı olan meselelerde Eş'arî'nin görüşü, hakikat ve mecazin anlamı, akf deliller ve akıl yürütmenin öne-

mi gibi konular yer alır. Onuncu fasılda Allah'ın insanlara lutfettiği en büyük nime-tin hayat veya iman ya da her ikisinin olduğu yolundaki telakkiler zikredilir.

Eserin on birden itibaren sekiz fasıl devam eden ikinci bölümünde ulûhiyyet bahisleri işlenmiştir. Bu bölümde âlemin yaratılmışlığı, dolayısıyla ilim, irade ve kudret sahibi bir varlığın mevcudiyeti, isim-sıfat-mevsuf ilişkisi, ilâhî sıfatların çeşitleri, Kur'an ve Sünnet'te geçen ilâhî isim ve sıfatların mânası, kelâm ve irade sıfatları, Allah'ın gözle görülmesinin imkânı ve müminlerce âhirette görüleceğine inanmanın gerekliliği gibi hususlar incelenir. On dokuzuncu fasıldan yirmi altıncı fasılın sonuna kadar devam eden üçüncü bölüm kader konusuna tahsis edilmiş olup burada insanlara ait ihtiyarî fiillerin Allah tarafından yaratıldığı, istitâat, lutuf, salâh ve aslah, tevellüd bahislerinin yanında yine kader konularından olan ecel ve rızık meseleleri, tecvîr ve ta'dîl mevzuları işlenmiştir. Altı fasıldan oluşan dördüncü bölümde esmâ ve ahkâm bahislerinden iman, küfür, bunlarla nitelenen kişiler, günahlar ve deceleri, imanda istisna, va'd ve vaîd ile şefaât meseleleri üzerinde durulmuş, ardından bir fasıldan oluşan beşinci bölümde kabir hayatı, mîzan, sırat, havz-ı kevser ve hesaba çekilme konularına temas edilmiştir. Kitabın altıncı bölümü de bir fasıl olup nübüvete dairdir. Burada nebî ve resul kelimeleri açıklandıktan sonra peygamber göndermenin vücûb değil lutuf olduğu belirtilmiş, peygamberin vasıflarından söz edilmiş, nübüvvetin ispatında mûcizenin önemi ve Resûl-i Ekrem'in daha çok Kur'an mûcizesi hakkında fikir yürütülmüştür. Eserin yedinci bölümünü teşkil eden otuz beşinci fasıldan imâmet konusu işlenmiştir. İbn Fûrek, Eş'arî'ye nisbet ettiği telakkilere göre temelini risâletin meydana getirdiği imâmetin gerekliliği aklın değil dinen sabittir. İsmet sıfatı risâlette şartsa da imâmette şart değildir. İmam uygun adayın bulunması halinde Kureyş'ten olmalı ve belli vasıfları taşıyan kişiler (ehlü'l-hal ve'l-akd) tarafından seçilmelidir. İlk dört halifenin üstünlüğü hilâfet sıralarıyla ilişkili olup hepsi meşrudur. Hz. Ali'nin hilâfeti nasla değil biatla oluşmuştur. Kendisiyle diğer ashap arasında ortaya çıkan ihtilâflarda Ali haklı olmakla birlikte karşısında yer alanlar da bir ihtihada dayanarak hareket etmiştir.

Mücerredü Makâlât'in otuz altıncı faslı kelâmî usûl-i fikihta müşterek olan konulara ayrılmıştır. Burada, muhtemelen Ebû Hanîfe'den esinlenerek iki ilim ara-